

درس فارغ فقه استاد حاج سید مجتبی نورمفیدی

موضوع کلی: مسئله بیست و هشتم
موضوع جزئی: معنای عدالت - اجتناب از صغیره
سال سوم
تاریخ: ۳ بهمن ۱۳۹۱
مصادف با: ۱۰ ربیع الاول ۱۴۳۴
جلسه: ۵۸

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته:

عرض شد که در مورد ضابطه و ملاک گناه کبیره و تمییز آن از گناه صغیره اقوال مختلفی وجود دارد، اما برای پی بردن به حقیقت امر لازم است به سراغ روایات برویم و روایاتی را که در این رابطه وارد شده مورد بررسی قرار دهیم. به طور کلی سه طایفه از روایات در جوامع روایی وجود دارد:

طایفه اول از روایات فقط در مقام بیان ضابطه و قاعده برای گناه کبیره هستند.

طایفه دوم روایاتی هستند که فقط عدد گناهان کبیره را نقل کرده‌اند، البته در بیان تعداد گناهان کبیره هم اختلاف است؛ از یک گناه تا سی و سه گناه در روایات مختلف نقل شده است.

طایفه سوم روایاتی هستند که هر دو را با هم متعرض شده یعنی هم به ضابطه و هم به تعدادی از گناهان کبیره اشاره کرده‌اند؛ حال ما این سه طایفه را اجمالاً نقل می‌کنیم و بعد به بررسی مدلول روایات خواهیم پرداخت. عمده این روایات در ابواب چهل و پنجم و چهل و ششم از ابواب جهاد النفس از کتاب جهاد نقل شده است.

طایفه اول:

روایت اول: « مُحَمَّدٌ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَمَنْ يُوتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا قَالَ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ وَاجْتِنَابُ الْكِبَائِرِ الَّتِي أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا النَّارَ. »^۱ در این روایت امام (ع) می‌فرماید معرفت امام و اجتناب کبائر در واقع همان خیر کثیر است که نصیب کسی می‌شود. سپس برای کبائر ضابطه بیان می‌کنند: «التي أوجب الله عليها النار» آنچه خداوند آتش را بر آنها واجب کرده است.

نکته:

نکته‌ای که اینجا باید متعرض شد این است که در روایاتی که به ضابطه گناه کبیره اشاره شده گاهی تعبیر "اوجب الله" آمده گاهی تعبیر "اوعده الله"؛ فرق بین ایجاب و ایعاد چیست؟ ایجاب به معنای لزوم و حتمیت و ضرورت است یعنی خداوند تبارک و تعالی لازم و واجب کرده است که اگر کسی مرتکب این گناهان شد، حتماً در آتش است ایعاد هم به معنای وعید بر آتش است ولی ایجاب بالاتر از ایعاد است وقتی می‌گویند "اوجب الله" یعنی به طور حتم این گناهان عذاب آتش را در پی خواهد داشت و دیگر قابل جانسین و جایگزین نیست ولی ایعاد قابل جایگزین و جانسین کردن است مرتبه ایجاب بالاتر از مرتبه

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۱۵، حدیث ۱.

ایجاد است. در مورد برخی از گناهان تعبیر ایجاب شده و آن گناهانی است که اکبر الکبائر است چون در بین کبائرهم برخی گناهان داریم که اشد الکبائر و اکبر الکبائر نامیده شده‌اند پس تعبیر به "اوجب الله علیها النار" نسبت به گناهانی است که اشد الکبائر هستند ولی سایر کبائر که در مرتبه پایین‌تری هستند نسبت به آنها وعده آتش داده شده ولی قدر مشترک گناهان کبیره همین وعده نار و آتش و عقاب بر آن گناه است. در این روایت وعده آتش داده شده صریحاً ولی ذکری از قرآن نشده و فرموده "اوجب الله علیه النار فی القرآن" بلکه آن گناهانی که خداوند بر آنها وعده بر آتش داده است حال این وعده آتش یا ایجاب آتش تارةً در لسان قرآن است و اخری در لسان ائمه (ع) اگر ائمه هم گفتند عقاب این گناه شدید است و آتش جهنم برای مرتکب این گناه خواهد بود، آن هم در واقع مصداق ما اوجب الله است. این نکته را توجه بفرمایید و در روایات دیگر ببینید تعابیر چگونه است.

روایت دوم: «وَعَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكُفَّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا" قَالَ الْكَبَائِرُ الَّتِي أَوْجَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهَا النَّارَ.»^۱ امام صادق علیه السلام در ذیل آیه فرموده است: گناهانی که خداوند آتش را بر آنها لازم کرده است. اینجا تعبیر به اوجب شده و البته "اوجب الله علیه النار فی القرآن" ندارد.

روایت سوم: «وَفِي ثَوَابِ الْأَعْمَالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكُفَّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ" قَالَ مَنْ اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ مَا أَوْعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ إِذَا كَانَ مُؤْمِنًا كَفَّرَ اللَّهُ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ.»^۲ اگر مؤمنی از گناهان کبیره‌ای که خداوند تبارک و تعالی وعید بر نار نسبت به آنها داده است اجتناب کند، خداوند متعال از سایر گناهانش در می‌گذرد و او را می‌بخشد.

روایت چهارم: «وَفِي عِقَابِ الْأَعْمَالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَبَادِ بْنِ كَثِيرٍ النَّوَّاءِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَنِ الْكَبَائِرِ فَقَالَ كُلُّ مَا أَوْعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ.»^۳ طبق این روایت گناه کبیره هر گناهی است که خداوند بر آن وعده آتش داده باشد.

از این چهار روایت خصوصیتی که بدست آمد این است که (در دو روایت تعبیر "اوجب الله" آمده و در دو روایت اخیر تعبیر "اوعد الله" که البته این تعابیر تأثیری در بحث ما ندارد سخن از ما اوعد الله تعالی است مطلقاً چه در لسان قرآن و چه در لسان ائمه علیهم السلام و همه این روایات در واقع در مقام بیان یک ضابطه برای گناهان کبیره هستند و عدد خاصی ذکر نشده است البته ممکن است صاحب وسائل که بنایش تقطیع روایات است بعضی از این روایات را تقطیع کرده باشد ولی ظاهر این روایات این است که تقطیع در آنها صورت نگرفته و اینها روایات مختلفی هستند. پس طایفه اولی طایفه‌ای هستند که در آنها ضابطه گناهان کبیره ذکر شده و آن گناهانی هستند که وعده آتش بر آن داده شده است.

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۱۵ / حدیث ۲ / کافی، ج ۲، ص ۲۱۱، حدیث ۱.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۱۶، حدیث ۵ / ثواب الاعمال، ص ۱۵۸، حدیث ۲.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۱۷، حدیث ۶ / عقاب العمال، ص ۲۷۷، حدیث ۲.

طایفه دوم:

روایاتی که عدد معینی از گناهان کبیره در آنها به صراحت ذکر شده است از یک گناه تا سی و سه گناه که ما به صورت فهرست وار و نمونه روایاتی از این طایفه را نقل می‌کنیم:

روایت اول: روایتی که فقط یک گناه کبیره را ذکر کرده است: «وَبِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ سَالِمِ بْنِ مُكْرَمِ الْجَمَالِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْكَذِبُ عَلَى اللَّهِ وَعَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْأَوْصِيَاءِ مِنَ الْكَبَائِرِ»^۱ دروغ بستن به خدا و پیامبر و اوصیاء از کبائر است.

هم چنین روایت: «قَالَ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَنْ قَالَ عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْ فَلَيْتِيَوْمًا مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ»^۲

هر کسی چیزی را بگوید که من نگفته‌ام جایگاه او آتش خواهد بود.

در این دو روایت یک گناه ذکر شده ولی واضح است که اصلاً این دو روایت در مقام حصر نیست چون در روایت اول تعبیر این است: کذب بر خدا و رسول از کبائر است. یا روایت دوم هم در واقع دارد یک مورد را با توجه به موقعیت خاص، نقل می‌کند.

روایت دوم: بعضی روایات به سه گناه اشاره کرده است: «وَبِإِسْنَادِهِ عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ إِنَّ مِنَ الْكَبَائِرِ عُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ وَالْيَأْسَ مِنْ رُوحِ اللَّهِ وَالْأَمْنَ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ»^۳

امام علیه السلام می‌فرماید کسی که کاری کند که عاق والدین شود این مرتکب کبیره شده است. هم چنین یأس از روح و رضوان الهی و احساس امنیت از مکر الهی نیز از گناهان کبیره است و ظاهر است که گناهان کبیره محصور در این سه گناه نیست چون می‌فرماید: «إِنَّ مِنَ الْكَبَائِرِ».

روایت سوم: در بعضی روایات پنج گناه کبیره ذکر شده است: «وَفِي الْعِلَلِ وَالْخِصَالِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الصَّقَّارِ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَمِيرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: وَجَدْنَا فِي كِتَابِ عَلِيِّ ع الْكَبَائِرُ خُمْسَةَ الشَّرْكِ وَعُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ وَ أَكْلَ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَالْفِرَارُ مِنَ الزَّخْفِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ»^۴ ما در کتاب علی علیه السلام یافتیم که کبائر پنج عدد هستند (در مورد کتاب علی و مصحف فاطمه (علیهما السلام) گفته شد که چرا به این نام نامیده شده‌اند.) شرک و عقوق والدین و ربا و فرار از جنگ و تعرب بعد از هجرت که منظور همان شرک و بازگشت به جاهلیت است. اگر تعرب بعد از هجرت را به معنای شرک بدانیم اینجا در واقع چهار گناه کبیره ذکر شده ولی ممکن است که بگوییم که تعرب بعد از هجرت به معنای شرک نیست بلکه به معنای بازگشت به خصلت‌های اخلاقی زمان جاهلیت است نه به عقاید و شرک آنها. در هر صورت طبق این روایت گناهان کبیره پنج گناه دانسته شده است.

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۷، حدیث ۲۳.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۷، حدیث ۲۴.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۲، حدیث ۷.

۴. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۷، حدیث ۲۵.

روایت چهارم: در بعضی از روایات تعداد گناهان کبیره را هفت گناه دانسته‌اند که تعداد این روایات هم زیاد است: «وَعَنْ عَلِيٍّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ عُبيدِ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْكَبَائِرِ فَقَالَ هُنَّ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ ع سَبْعُ الْكُفْرِ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَأَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا وَالْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ»^۱

و روایت: «وَعَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَبَانَ عَنْ أَبِي بصيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ الْكَبَائِرُ سَبْعَةٌ مِنْهَا قَتْلُ النَّفْسِ مُتَعَمِّدًا وَالشَّرْكَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَةِ وَأَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَالْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا قَالَ وَالتَّعَرُّبُ وَالشَّرْكَ وَاحِدٌ»^۲

روایت پنجم: در بعضی روایات تعداد گناهان کبیره ده گناه بر شمرده شده است: «وَعَنْ عَلِيٍّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ الْكَبَائِرُ الْقَنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَالْيَأْسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا وَأَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَةِ وَالْفِرَارُ بَعْدَ الرَّحْفِ الْحَدِيثِ»^۳

روایت ششم: در بعضی روایات بیست گناه کبیره بر شمرده شده است مانند روایت عبد العظیم حسنی: «وَعَنْهُمْ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الثَّانِي ع قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ سَمِعْتُ أَبِي مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ ع يَقُولُ دَخَلَ عَمْرُو بْنُ عُبيدٍ عَلَيَّ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فَلَمَّا سَلَّمَ وَجَلَسَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ ثُمَّ آمَنُوا وَآمَنُوا فَتَلَا لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع مَا أَسْكَنْتَكَ قَالَ أَحِبُّ أَنْ أُغْرِفَ الْكَبَائِرَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ نَعَمْ يَا عَمْرُو أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَبَعْدَهُ الْيَأْسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ لَا يَبِئْسَ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِنْ أَلْفُ الْكُافِرِينَ ثُمَّ الْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ وَمِنْهَا عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ لَأَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ جَعَلَ الْعَاقَ جَبْرًا شَقِيًّا وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا إِلَى آخِرِ الْآيَةِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَةِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا وَالْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَمَنْ يُولَّهُمْ يَوْمَئِذٍ دُبْرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَا وَاهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ وَأَكْلُ الرِّبَا لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ وَالسُّخْرُ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَالزَّوْنُ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ الْفَاجِرَةَ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَالغُلُولُ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ مَنَعَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَتُكْوَى بِهَا جَبَاهُهَا وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ وَشَهَادَةُ الزُّورِ وَكِتْمَانُ الشَّهَادَةِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آتَمٌ قَلْبُهُ وَشَرْبُ الْخَمْرِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ نَهَى عَنْهَا كَمَا نَهَى عَنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ وَتَرْكُ الصَّلَاةِ مُتَعَمِّدًا أَوْ شَيْئًا مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص قَالَ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِيَ مِنَ ذِمَّةِ اللَّهِ وَذِمَّةِ رَسُولِهِ وَنَقَضَ الْعَهْدَ وَقَطِيعَةَ الرَّحْمِ لَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ قَالَ فَخَرَجَ عَمْرُو وَ لَهُ صُرَاخٌ مِنْ بُكَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ هَلَكَ مَنْ قَالَ بِرَأْيِهِ وَنَارَعَكُمْ فِي الْفَضْلِ وَالْعِلْمِ»^۴

روایت هفتم: در بعضی روایات سی و سه گناه کبیره ذکر شده است: «وَبِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ع فِي حَدِيثِ شَرَائِعِ الدِّينِ قَالَ: وَالْكَبَائِرُ مُحَرَّمَةٌ وَهِيَ الشَّرْكَ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَالْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا وَأَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ وَبَعْدَ ذَلِكَ الزُّنَا وَاللَّوْاطُ وَالسَّرِقَةُ وَأَكْلُ الْمَيْتَةِ وَالِدَّمَ وَلَحْمِ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهْلٌ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ وَأَكْلُ

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۱، حدیث ۲.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۴، حدیث ۱۴.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۴، حدیث ۱۱.

۴. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ابواب جهاد النفس، باب ۴۶، ص ۳۱۸، حدیث ۲.

السُّخْتِ وَالبُخْسِ فِي المِيزَانِ وَالمِكيَالِ وَالمِيسِرِ وَشَهَادَةِ الزُّورِ وَاليَأْسِ مِنْ رَوْحِ اللّهِ وَالأَمْنِ مِنْ مَكْرِ اللّهِ وَالقُنُوطِ مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ وَتَرْكُ مُعَاوَنَةِ المَظْلُومِينَ وَالرُّكُونِ إِلَى الظَّالِمِينَ وَاليَمِينِ العُمُوسِ وَحَبْسِ الحُقُوقِ مِنْ غَيْرِ عُسْرٍ وَاسْتِعْمَالِ التَّكْبِيرِ وَالتَّجْبُرِ وَالكَذِبِ وَالإِسْرَافِ وَالتَّبذِيرِ وَالخِيَانَةِ وَالسُّخْفِ بِالحِجِّ وَالمُحَارَبَةِ لِأَوْلِيَاءِ اللّهِ وَالمَلَاهِي الَّتِي تَصُدُّ عَن ذِكْرِ اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَكْرُوهَةً كَالغِنَاءِ وَضَرْبِ الأَوْتَارِ وَالإِضْرَارِ عَلَى صَغَائِرِ الذُّنُوبِ»^١

و همچنین روایت: «و فِي عِيُونِ الأَخْبَارِ بِأَسَانِيدِهِ عَنِ الفُضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنِ الرِّضَاعِ فِي كِتَابِهِ إِلَى المَأْمُونِ قَالَ: الإِيمَانُ هُوَ أَدَاءُ الأَمَانَةِ وَاجْتِنَابُ جَمِيعِ الكِبَائِرِ وَهُوَ مَعْرِفَةٌ بِالقَلْبِ وَإِفْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَ عَمَلٌ بِالأَرْكَانِ إِلَى أَنْ قَالَ وَاجْتِنَابُ الكِبَائِرِ وَ هِيَ قَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ تَعَالَى وَ الزَّنا وَ السَّرِقَةَ وَ شَرْبَ الخَمْرِ وَ عَقُوقُ الوَالِدِينَ وَ الفِرَارُ مِنَ الزَّخْفِ وَ أَكْلُ مالِ اليَتِيمِ ظُلْمًا وَ أَكْلُ المَيْتَةِ وَ الدَّمَّ وَ لَحْمَ الخِنْزِيرِ وَ مَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ مِنْ غَيْرِ ضُرُورَةٍ وَ أَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ التَّبَيُّنِ وَ السُّخْتُ وَ المِيسِرُ وَهُوَ القِمَارُ وَ البُخْسُ فِي المِكيَالِ وَ المِيزَانِ وَ قَذْفُ المُحْصَنَاتِ وَ الزَّنا وَ اللُّوَاطُ وَ اليَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللّهِ وَ الأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللّهِ وَ القُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ وَ مَعُونَةُ الظَّالِمِينَ وَ الرُّكُونُ إِلَيْهِمْ وَ اليَمِينُ العُمُوسُ وَ حَبْسُ الحُقُوقِ مِنْ غَيْرِ عُسْرٍ وَ الكَذِبُ وَ الكِبْرُ وَ الإِسْرَافُ وَ التَّبذِيرُ وَ الخِيَانَةُ وَ السُّخْفُ بِالحِجِّ وَ المُحَارَبَةُ لِأَوْلِيَاءِ اللّهِ وَ الشُّغْلُ بِالمَلَاهِي وَ الإِضْرَارُ عَلَى الذُّنُوبِ»^٢

ملاحظه فرمودید در طایفه دوم از روایات فقط به تعداد گناهان کبیره اشاره شده از یک مورد تا سی و سه مورد آنچه که از این روایات بدست می آید این است که هیچ کدام از اینها به یک معنی در مقام حصر گناهان کبیره نیستند البته در بعضی از این روایات که عدد هفت ذکر شده به واسطه مضمون روایات دیگر می توانیم بگوییم این هفت گناه از اشد کبائر هستند لذا گاهی تعدادی که در روایات از گناه کبیره ارائه شده در واقع تعداد اکبر کبائر است نه تعداد گناهان کبیره و در بعضی از روایات ائمه در مقام ذکر بعضی گناهان خاص بر اساس شرایط سائل و سؤال یا سایر شرایط بوده اند. بنابر این نمی توان گفت عدد گناهان کبیره فقط تعدادی است که در این روایات نقل شده چون خود این روایات مختلف می باشند.

طایفه سوم:

روایاتی که هر دو را نقل کرده اند یعنی هم عدد و هم ضابطه ارائه کرده اند:

روایت اول: «مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ قَالَ: كَتَبَ مَعِيَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا إِلَى أَبِي الحَسَنِ ع- يَسْأَلُهُ عَنِ الكِبَائِرِ كَمْ هِيَ وَ مَا هِيَ فَكَتَبَ الكِبَائِرُ مِنْ اجْتِنَابِ مَا وَعَدَ اللّهُ عَلَيْهِ النَّارَ كَفَرَّ عَنْهُ سَبِّاتِهِ إِذَا كَانَ مُؤْمِنًا وَ السَّبْعُ المُوجِبَاتُ قَتْلُ النَّفْسِ الحَرَامِ وَ عَقُوقُ الوَالِدِينَ وَ أَكْلُ الرِّبَا وَ التَّعَرُّبُ بَعْدَ الهِجْرَةِ وَ قَذْفُ المُحْصَنَةِ وَ أَكْلُ مالِ اليَتِيمِ وَ الفِرَارُ مِنَ الزَّخْفِ»^٣ راوی می گوید یکی از دوستان ما نامه ای به امام ابی الحسن علیه السلام نوشت و از ایشان دو سؤال کرد: یکی اینکه گناهان کبیره چه تعداد هستند؟ و دیگر آنکه گناه کبیره چیست؟ امام فرمودند: کبائر آن گناهانی است که اگر کسی از آنها اجتناب کند (اجتناب کند از گناهانی که خداوند وعده آتش داده است) جبران می کند و می بخشد سایر گناهانش را و بعد آنها را بر می شمارد.

اینجا امام هم ضابطه ارائه داده اند و هم تعداد، لکن فرموده «و السَّبْعُ المُوجِبَاتُ» که منظور از آن یعنی اکبر کبائر و اشدّها چون اکبر کبائر هستند که ایجاب النار برای آنها ذکر شده است و گفتیم که بین ایجاب النار و ابعاد النار هم فرق وجود دارد. پس اینجا هم ضابطه ارائه داده و هم اکبر کبائر را ذکر کرده اند.

١. وسائل الشیعه، ج ١٥، ص ٣٣١، حدیث ٣٦.

٢. وسائل الشیعه، ج ١٥، ص ٣٢٩، حدیث ٣١.

٣. وسائل الشیعه، ج ١٥، ص ٣١٨، حدیث ١ / کافی، ج ٢، ص ٢١١، حدیث ٢.

روایت دوم: «وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْكِبَائِرُ سَبْعٌ قَتَلَ الْمُؤْمِنَ مُتَعَمِّدًا وَقَذَفَ الْمُحْصَنَةَ وَالْفِرَارُ مِنَ الزَّخْفِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ وَ أَكَلَ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا وَ أَكَلَ الرَّبَا بَعْدَ الْبَيْئَةِ وَ كُلُّ مَا أُوجِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ.»^۱

روایت سوم: «وَفِي عِقَابِ الْأَعْمَالِ وَ فِي الْعِلَلِ وَ فِي الْخِصَالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعُبَيْدِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَخْبِرْنِي عَنِ الْكِبَائِرِ فَقَالَ هُنَّ خَمْسٌ وَ هُنَّ مِمَّا أُوجِبَ اللَّهُ عَلَيْهِنَّ النَّارَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ قَالَ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا وَ قَالَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأُدْبَارَ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرَّبَا إِلَى آخِرِ الْآيَةِ وَ رَمَى الْمُحْصَنَاتِ الْعَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ وَ قَتَلَ مُؤْمِنٍ مُتَعَمِّدًا عَلَى دِينِهِ.»^۲

بحث جلسه آینده: حال باید این روایات را بررسی کرد و دید که آیا این روایات یکی است یا متفاوت است. بحث آینده در بررسی و جمع این سه طایفه از روایات خواهد بود.

«والحمد لله رب العالمين»

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۲، حدیث ۴.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۲۷، حدیث ۲۶.